

Обикновен дрян-култура на бъдещето

Автор(и): гл. ас. д-р Светослав Малчев, Институт по овощарство в Пловдив; ас. Сашка Савчовска, Институт по овощарство в Пловдив; проф. д-р Аргир Живондов, Институт по овощарство в Пловдив; гл. експерт Светла Пандова

Дата: 14.08.2020 Брой: 8/2020



Обикновеният дрян (*Cornus mas* L.) принадлежи към род Дрян (*Cornus* L.) и е най-популярният вид от семейство Дрянови (*Cornaceae*). В диво състояние и в култура по-известни са няколко разновидности и форми:

- според формата на короната - пирамидална (*forma pyramidalis* Dipp.) и слабо растящ дрян (*f. nana* Carr.);
- според листата - със силно овласена периферия (*f. crispa* Dipp.), с жълта или антоцианова периферия (*f. elegantissima* Nichols), с жълти листа дълго време след разлистването (*f. aurea* Schneid.), с бяла периферия (*f. argenteo-marginata*);
- според оцветяването на плодовете - със светложълти (бели) плодове (*f. alba* (West.) Rehd), с жълти плодове (*f. flava* Vest.);
- според големината на плодовете - едроплоден (*f. macrocarpa* Dipp) и дребноплоден (*f. microcarpa* Dipp.).

Обикновеният дрян расте относително бавно. Развива се като храст с обичайни размери 3-4 м или дърво с височина до 8-10 м. Ширината на короната достига до същите размери, тъй като формата ѝ най-често е кълбовидна. При младите дървета кората на стъблото е гладка, тънка, кафява, със сив нюанс. При 20-30-годишни дървета тя е плитко напукана, кестенява, образуват се люспи, които периодично опадват. При по-стари дървета е тъмно сива.

Дървесината е с розово-жълта и кафяво-червена сърцевина - изключително здрава и ценна. Едногодишните леторасли са ръбести и сечението им е с триъгълна форма. От огряваната страна са червен-кафяви, а от противоположната - зеленикави, с изразени лентицели, овласени. Листата са прости, целокрайни, чифтно и срещуположно разположени, с ланцетовидна форма, овласени. Листните пъпки са малки, прилепнали или отлепени от летораста, удължено конусовидни, заострени, тесни, светлозелени. Плодните пъпки са по-едри кълбовидни, с връхче, светло жълтозелени, фино овласени. Цветовете са двуполови, малки, жълти, събрани в съцветия с преходна форма между сенник и главичка най-често по 16-24 броя. Плодът е костилков, сочен, сладко-кисел, стипчив при не омекналите плодове, червен или жълт, с цилиндрична, крушовидна, бутилковидна, бъчвовидна и други преходни форми, с големина 2-8 г. Плодната дръжка е тънка, издължена, светлозелена. Костилката е изключително твърда, с овална до вретеновидна форма, почти гладка, светлокафява.

В нашата страна освен масово познатия и разпространен обикновен дрян са известни още три вида. Вторият по популярност е кучешкият (*Cornus sanguinea* L.), разпространен из цялата страна и навлизащ в обработваеми площи като плевелна растителност. Белият дрян (*Cornus alba* L.) представлява храст с ефектно оцветени червени и жълти клончета, поради което се отглежда като декоративно растение. Цъфтящият дрян (*Cornus florida* L.) е красиво цъфтящ вид, отглеждан в Европа като декоративно растение с късен цъфтеж.

Обикновеният дрян е много ценно горско, овощно, медицинско, декоративно, техническо, медоносно и обредно растение. Известен е преди всичко като горско плодно дърво или храст, чиито плодове от хилядолетия са използвани от човека като източник на витаминозна добавка към храната. Плодовете са годни за консумация в свежо състояние и преработени. Добре узрелите плодове са най-подходящи за консумация 2-3 дни след беритбата, когато започват да омекват.

Плодовете на дряна (дренките) са с изключително богат химичен състав, на който се дължи високата им лечебна и хранителна стойност. В наши изследвания установихме, че съдържанието на витамин С в свежи плодове от българските сортове варира от 70,18 до 82,37 мг на 100 г свежа маса. След четириднешно съхраняване, за да станат годни за консумация съдържанието на витамин С се понижава с 4-9 мг на 100 г. Сухото вещество е от 12,34% при сорта Шуменски продълговат до 14,37% при Казанлъшки крушовиден. Съдържанието на общи захари варира в относително малки граници от 7,10% при Шуменски продълговат до 7,68% при Жълт Хаджийски. Киселините, определени като ябълчна киселина, са от 2,094% до 2,995% в свежите плодове и намаляват до 1,880% след четириднешно съхранение. Танините варират от 0,225% до 0,337% и намаляват слабо на четвъртия ден. Дренките са изключително богати на антиоксиданти, витамини, фибри и минерални соли. Всички те имат важни функции за нормалното протичане на физиологичните процеси в човешкия организъм. Съдържанието на химичните компоненти се запазва до голяма степен и в преработените плодове.

Ядките в костилките на плодовете също са с много богат химичен състав. Служат като суровина за получаване на сапун и масло. Последното е със свежа жълта окраска и високо съдържание на линолова, линоленова и олеинова киселина. Може да се използва и в кулинарията.

Стопанското значение на обикновения дрян все още се определя главно от плодовата продукция, добивана от горските масиви. Най-голям производител е Украйна, където на обширни площи се отглеждат изкуствено създадени горски масиви и големи овощни насаждения от сортове. Продукция

от дрян се добива в Молдова, Турция, Гърция, Северна Македония, Сърбия, Хърватска, Румъния, Русия, Словения, страните от Близкия Изток, Италия, Франция, Испания, Португалия, Германия, САЩ, и др. От всички райони на Кавказ и Крим годишното производство е било между 30 000 и 40 000 т, а днес то е увеличено многократно.

От естествените находища у нас при средна реколта, през 70-те и 80-те години на миналия век са събирани над 6 000 т дренки от областите Благоевград, Кърджали, Сливен, Ст. Загора, Пазарджик, Търговище, Ямбол, Монтана, Пловдив, Видин, Ловеч и Добрич.

Изключителната здравина на дървесината на дряна е установена още през древността. Освен стари оръжия и часовникови механизми от нея са се изработвали музикални инструменти, части за старите тъкачни станове, бастуни, патерици, дръжки за врати, сечива, чукове, градински инструменти, дървени плугове, колела за каруци, икони и различни сувенири. Листата на дряна се използват за обработка на кожи и за боядисване.

Обикновения дрян се цени извънредно много като декоративно растение. Със своите многобройни, красиви съцветия и ранен цъфтеж той е един от предвестниците на пролетта. Присъства все повече в ландшафтния дизайн на обществени и лични паркови пространства. От него лесно могат да се изграждат уникални цъфтящи живи плетове с различни профили.

Важното значение на дряна като медицинско растение също е установено в древни времена. Неговите плодове, листа, кора, костилки, пъпки и корени са важен източник за получаване на лекарства. От народната медицина, както и от съвременната са добре известни много увреждания в човешкия организъм, които са ефективно лечими с продукти на дрянова основа.

Твърде важно е значението на дряна като медоносно растение. Със своя много ранен, изобилен и продължителен цъфтеж осигурява една от първите паша за пчелните семейства. Подкрепя пчелите след изтощителна зима и създава предпоставки за залагане на първото пчелно пило за новия сезон.

Дълбокото навлизане на дряна в бита на хората е дало имена на много селища, местности, улици и дори фамилни имена. Приет като символ на здраве, дълголетие, плодородие, успехи и свежест, дрянът е формирал стари, но запазени и днес традиции в бита на нашия народ. Всички с трепет очакват да видят късмета си от коледните и новогодишни баници и питки, украсени с къси дрянови клончета с пъпки, към които са прикрепени листчета с късмети. Хората, почитащи колоритната традиция вярват, че колкото една дрянова сурвачка е по-накичена, толкова по-здравословна и плодородна ще е следващата година. Сурвакарите са чакани гости в българския дом от стари времена до днес, за да влязат и изрекат познатите народни стихчета „Сурва, сурва весела година.....”.



Стопанското значение на обикновения дрян като костилков овощен вид нараства непрекъснато. Това се дължи на високата му екологична пластичност, сухоустойчивост и много слабото нападение от болести и неприятели. Подходящ е за биологично производство на плодове и е известен със своето дълголетие. Адаптивен е към климатичните промени и може да се отглежда успешно на по-слабо плодородни почви, на които другите овощни култури не се развиват успешно. Всичко това определя обикновения дрян като култура на бъдещето. За това допринася наличието на разнообразие от естествени едроплодни сортове и форми, както и засилената през последните две десетилетия целенасочена селекция на нови сортове. Водеща страна в това отношение е Украйна, където са създадени повече от 50 нови, едроплодни дрянови сортове.

Като културно овощно растение в нашата страна обикновеният дрян е застъпен с не голямо разнообразие от местни сортове и едроплодни форми. Отглежда се главно в домашните овощни градини на любители овощари. Все още малко е застъпен в специализирани насаждения, но се наблюдава засилен интерес в тази насока, породен от потенциалните възможности на дряна за високи и редовни добиви.

Пълна и всестранна информация за обикновения дрян читателите могат да намерят в новата монография на проф. д-р Артур Живондов, излязла през настоящата година. В монографията са отразени исторически сведения, ботаническо описание, значение на дряна, биологични изисквания, начини на размножаване, производство на посадъчен материал, създаване и отглеждане на дрянови насаждения, добиви, нови и перспективни сортове, лечебни свойства и използване на дренките в кулинарията.

Монографията е полезна за голям кръг читатели – агрономи, лесовъди, биолози, преподаватели, студенти и многобройните любители на дряна.

За контакти на тел. 0888 229006 и email: a.zhivondov@abv.bg